

RAPPORT 2018:16

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

EN VATTENLÄCKA VID VÄNDKORSET

RAÄ 21:1

KV MUNKTRÄDGÅRDEN 1

VADSTENA STAD OCH KOMMUN

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANN-CHARLOTT FELDT

En vattenläcka vid vändkorset

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.....	5
Arkeologiska undersökningar i närområdet	6
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och dokumentation.....	7
Undersökningsresultat.....	7
Referenser	8
Tekniska uppgifter	10

*Omslagsbild: Schaktet grävdes utanför örtagårdens staket strax till vänster om vändkorset. På bilden ses platsen några månader efter schaktning och återställning.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖM*

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

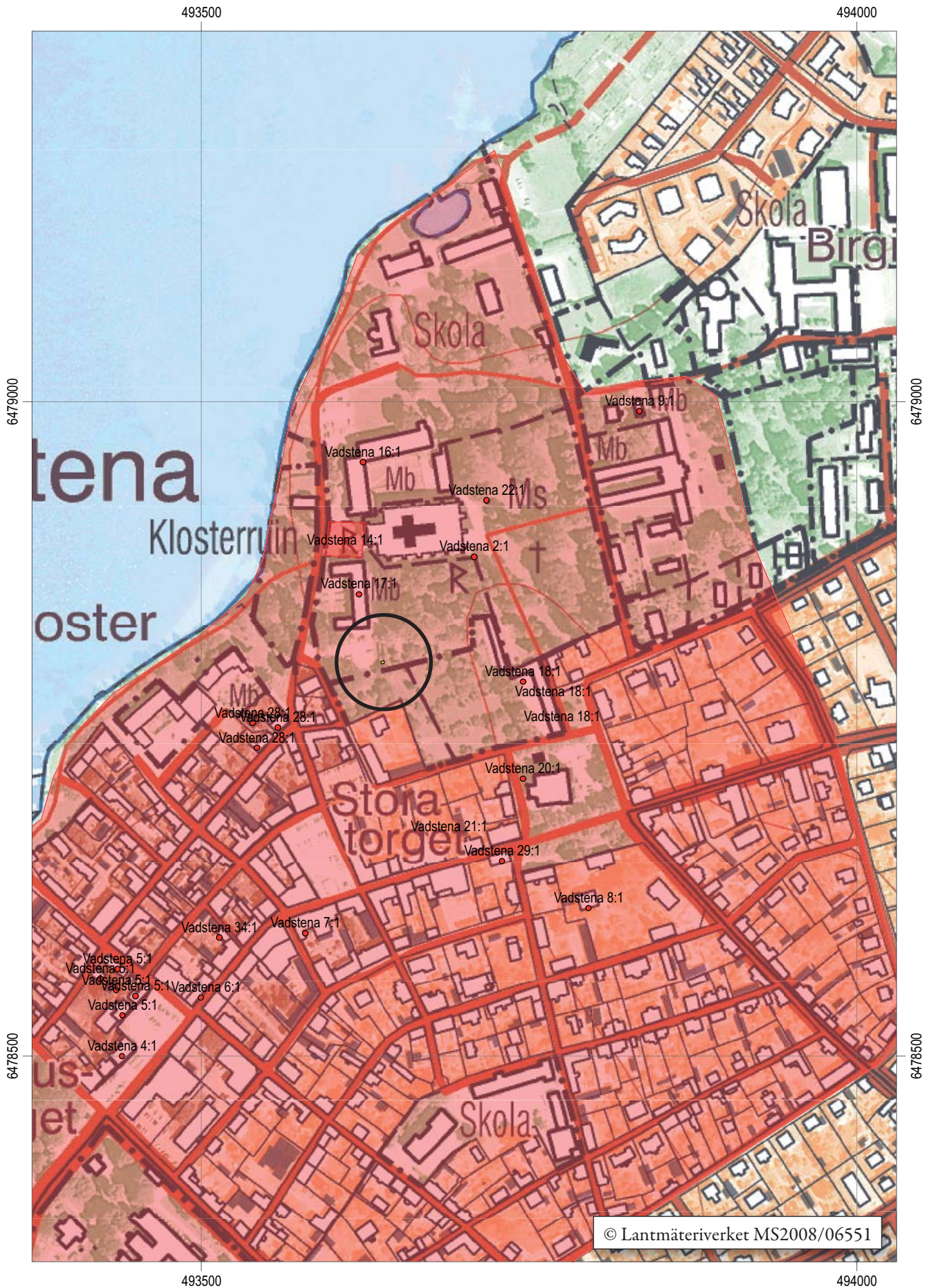
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Med anledning av schaktning för lagning av en läckande vattenavstängare vid sydvästra hörnet av örtagården i kv Munkträdgården 1 i Vadstena, utfördes en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Schaktet var ca 1,2 x 1,2 m stort och 1,1 m djupt. Partier med kulturlager, bl a i form av äldre odlingslager, uppträdde på 0,3 m djup och fortsatte ner under aktuellt schaktdjup.

Ann-Charlott Feldt
antikvarie

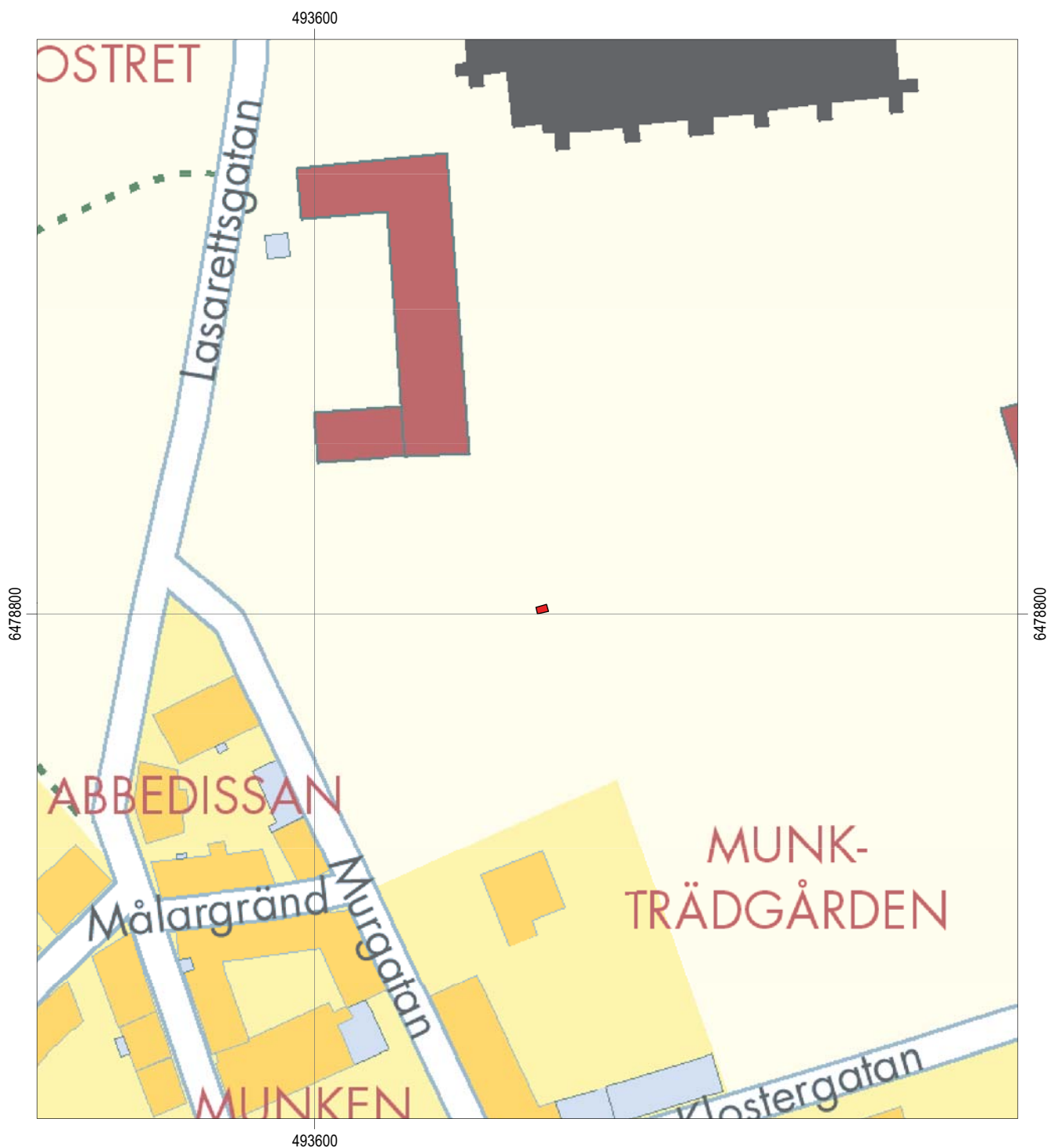

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:4 000.

Inledning

Den arkeologiska undersökningen utfördes i kv Munkträdgården 1 i Vadstena, med anledning av att en läckande vattenstängare direkt utanför örtagårdens sydvästra hörn skulle bytas. Det aktuella området ligger inom Vadstenas medeltida klosterområde, i den norra delen av Vadstenas medeltida och tidigmoderna stadsområde (Vadstena 21:1). Undersökningen omfattade ett 1,2 x 1,2 m stort schakt som grävdes ner till ett djup av 1,1 m.

Den arkeologiska undersökningen i fält utfördes 2018-06-01 efter beslut av Länsstyrelsen Östergötland. Ansvarig för fält- och rapportarbete är undertecknad. Statens Fastighetsverk stod för de arkeologiska kostnaderna.

Figur 3. Utsnitt ur Digitala fastighetskartan med schaktet markerat. Skala 1:1 000.

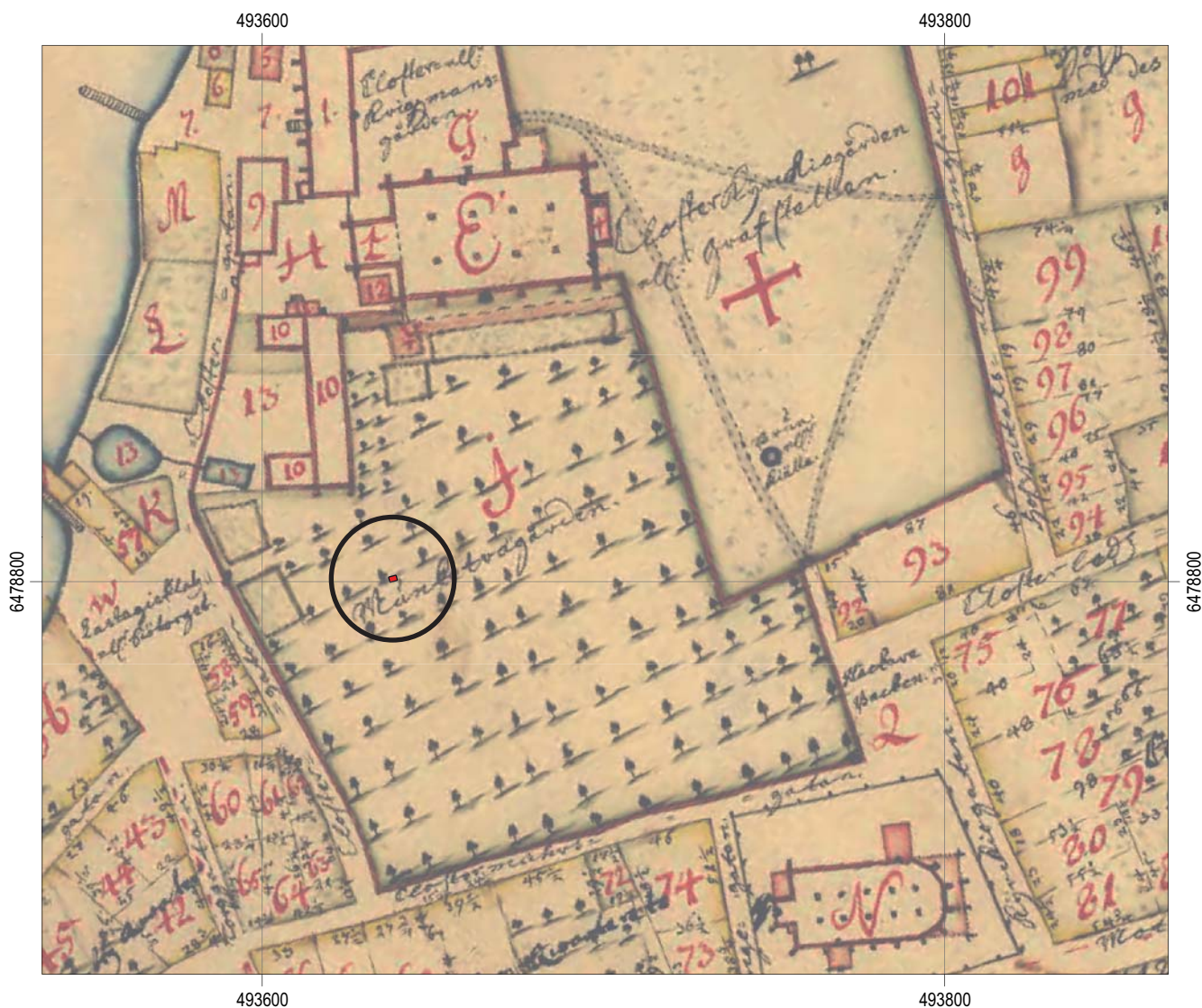
Områdesbeskrivning

Det äldsta skriftliga belägget för orten Vadstena är från år 1268. Då fanns här ett betydande kungligt gårdskomplex med en palatsbyggnad. År 1346 donerade kung Magnus och drottning Blanka gården för att Heliga Birgittas kloster skulle etableras på platsen (Fritz 2000a:59ff). Palatset och området kring detta var under 1950- och 60-talen föremål för arkeologiska undersökningar (Andersson 1970). Då hittades bland annat ett engelskt mynt daterat till 978 - 1016 e Kr. Fyndet antyder att gårdens ursprung kan sökas i slutet av vikingatiden (Stibéus 2000:45ff).

Vadstena fick stadsprivilegier år 1400 och är den yngsta av Östergötlands sex medeltida städer. Vid denna tidpunkt var emellertid orten i praktiken redan en stad då en stadliknande bebyggelse vuxit fram kring det nybildade klostret, vilket började byggas i slutet av 1360-talet och invigdes år 1384 (Fritz 2000b:72-84).

Det aktuella arbetet omfattade ett mindre schakt inom Vadstena klostrets område i en del som utgjort munkarnas trädgård. Sannolikt har det här varit trädgård ända från medeltiden och fram till dag. Över tid har där funnits såväl olika nyttoodlingar som varierande gångsystem och diverse ekonomibyggnader. En grundlig genomgång av odlingarnas utveckling utifrån historiskt och arkeologiskt källmaterial samt utifrån historiskt kartmaterial har publicerats i boken *Aplagårdar och klosterliljor* (Sigurdsson & Zachrisson 2012). I boken går författarna igenom områdets utveckling från kungsgård och kloster, via krigsmanshus och sjukhus, fram till idag.

På stadskartan från år 1705 (LMS D121-1:4) har lantmätaren ritat in Munkträdgården och markerat den som trädbeväxt med undantag för två små ytor ut mot nuvarande Murgatan. I handlingarna till

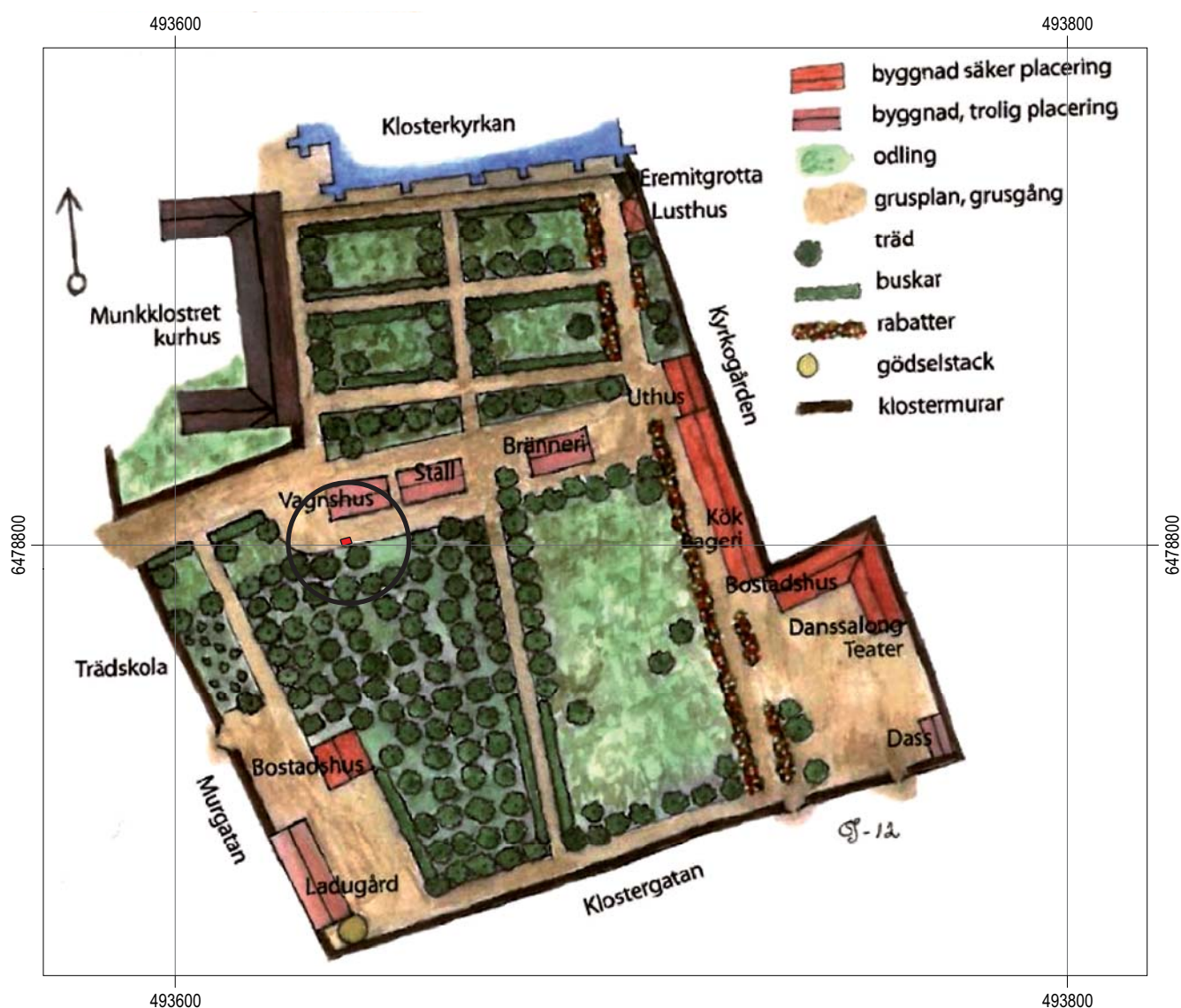
Figur 4. Rektifierat utsnitt ur 1705 års stadskarta (LMS D121-1:4) med schaktet markerat. Skala 1:2 000.

Arkeologiska undersökningar i närområdet

stadskartan beskrivs Munkträdgården som en vacker trädgård omsluten av en tegelmur. I trädgården finns gamla äppel-, päron-, plommon- och körsbärsträd samt kryddodlingar. Vid tiden för kartan används området för hötäkt och det konstateras att där finns gamla stenrunder (Eekboom 1979, LMS A24:130).

Sigurdsson och Zachrisson (2012: 159ff) har gjort ett försök att rekonstruera Munkträdgården som den såg ut då marken arrenderades av familjen Regnstrand under första hälften av 1800-talet. I den rekonstruktionen hamnar det nu aktuella schaktet alldeles i kanten av en gång invid fruktträdgården. Intill finns också ett vagnshus och ett stall vilka då låg där örtagården finns idag.

Genom åren har flera arkeologiska undersökningar utförts inom klosterområdet. Till dessa hör de ovan nämnda undersökningarna av palatset och området kring detta under 1950- och 60-talen (Andersson 1970). Den del av klosterområdet som benämns Munkträdgården har undersökts vid olika tillfällen, t ex i samband med olika ledningsdragningar och renoveringar (Feldt 1995, 2001, 2012 och 2013; Karlsson 2015). Munkträdgården undersöktes också 1921 av Kjellberg, då bl a byggnadslämningar påträffades i områdets södra del (Karlsson 2015:4ff).

Figur 5. Rektifierat förslag till Munkträdgårdens utseende på 1820-talet (ur Sigurdsson & Zachrisson 2012:159) med schaktet markerat. Skala 1:1 500.

Syfte och frågeställningar

Undersökningens övergripande syfte var att se till att fornlämningen berördes så lite som möjligt av arbetet. De lämningar som påträffades skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Resultatet är avsett att kunna ligga till grund dels för Länsstyrelsen bedömning av kunskapspotentialen inför eventuella kommande beslut, dels för exploatörens vidare planering.

Då undersökningen utfördes efter *Generellt förfrågningsunderlag* från Länsstyrelsen Östergötland och *Bekräftelse med kostnadsberäkning* från Östergötlands museum, formulerades inga detaljerade frågeställningar inför fältarbetet. Museet konstaterade dock att det möjligen kunde påträffas spår efter munkarnas trädgård i form av trädgårdsgångar och/eller odlingsbäddar.

Figur 6. Schaktet sett från väster.
Foto Ann-Charlott Feldt, ÖM.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning i samband med lednings-schaktningen. Schaktet var ca 1,2 x 1,2 m stort och grävdes ner till ett djup av 1,1 m. Grävningen utfördes med en mindre grävmaskin runt den trasiga vattenavstängaren ner till aktuellt djup där vattenledningen frilades.

Schaktet dokumenterades genom manuell inmätning och digital fotografering samt genom profilritning. Inga föremål tillvaratogs vid undersökningen.

Undersökningsresultat

Schaktet öppnades i en smal buskbeväxt grönyta mellan parkeringen och örtagården, strax intill vändkorset i örtagårdens sydvästra hörn. Ett parti med bevarade kulturlager framkom i schaktets nordöstra hörn.

Kulturlagren utgjordes av äldre matjords-/odlingslager. De uppträdde på 0,3 m djup, under ett recent matjordslager och fortsatte ner under aktuellt schaktdjup. Under grästorven och den översta matjorden fanns två lager med äldre odlingsjord (lager 2 och 3). I det övre av dessa påträffades skärivor av buteljglas. Detta lager hör sannolikt samman med den trädgårdsanläggning som fanns på platsen under 1800-talet och som bestod av dels en nytto-trädgård arrenderad av familjen Regnstrand, dels en promenadträdgård kopplad till sjukhuset (Sigurdsson & Zachrisson 2012:159ff).

I det undre odlingslagret framkom inga fynd eller annat daterbart material vid den begränsade undersökningen, varför det endast kan konstateras att det är äldre än 1800-talets trädgårdsanläggning. Det är möjligt att det hör samman med klostrets och krigsmanshusets odlingar.

Underst i schaktet fanns ett lager med matjordsblandad lera. Huruvida detta ska tolkas som ett odlingslager eller om det rör sig om ett påfört lager av oren lera gick inte att fastställa genom den begränsade undersökningen. Möjligen motsvarar lagret det lager av gråbrun sandig lera som framkommit vid undersökningar i den sydvästra delen av Munk-trädgården (Karlsson 2015:13, schakt 4). Den orörda undergrunden nåddes inte i schaktet.

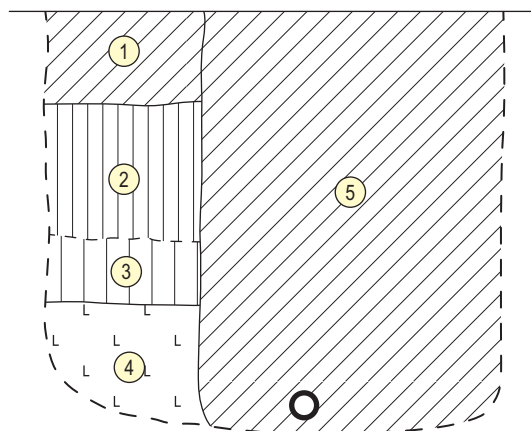
Referenser

- Anderson I. 1987. *Vadstena gård och kloster*. 1. Text. KVHAA. Stockholm.
- Eekbom J. 1979. *Beskrivning till 1705 års karta över Vadstena*. Källor till Vadstenas historia Nr 1. Föreningen Gamla Vadstena. Vadstena.
- Feldt A-C. 1995. *Isbergiska huset*. Arkeologisk förundersökning. Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2001. *Nytt avlopp vid Gamla teatern*. Arkeologisk förundersökning. Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Rapport 99:2001. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2012. *En mur under golvet*. Arkeologisk förundersökning. Klostergatan 5, kv Munkträdgården 1, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Rapport 2012:45. Östergötlands museum.
- Feldt A-C. 2013. *Uthuset bakom klostermuren*. Arkeologisk undersökning. Klostergatan 5, kv Munkträdgården 1, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Rapport 2013:53. Östergötlands länsmuseum.
- Fritz B. 2000a. Det medeltida Vadstena. I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Västervik.
- Fritz B. 2000b. Klostret byggs och staden växer fram. I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Västervik.
- Karlsson E. 2015. *Odling och bebyggelse i Munkträdgården*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 21. Kv Munkträdgården 1, Vadstena stad och kommun, Östergötlands län. Rapport 2015:27. Östergötlands museum.
- Sigurdsson J & Zachrisson S. 2012. *Aplagårdar och klosterliljor*. Malmö.
- Stibeus S. 2000. Vadstena före staden. I: Söderström G (red). *600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Västervik.

Kartmaterial Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

- LMS D121-1:4. Upprättad år 1705. Vadstena stad. Östergötlands län.
- LMS A24:130. Beskrivning till 1705 års kartor. Vadstena stad, Östergötlands län.

Profil mot Ö

1. Matjord och grästorv.
2. Äldre odlingslager av mörkbrun silt. Fynd av buteljglas.
3. Äldre odlingslager av brun silt.
4. Brun matjordsblandad siltig lera.
5. Schaktfyllning av omblandade kulturlager, sand och stenkross.

Kv Munkträdgården 1

Vadstena stad och kommun, Ög
RAÅ 21:1
Profilirtning
Skala 1:20
Dnr 166/18
2018-06-01 Ann-Charlott Feldt
Renritning Lasse Norr

Tekniska uppgifter

Fastighet	kv Munkträdgården 1
Stad	Vadstena
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	Vadstena 21:1
Fastighetskartans blad	64E 7j NV
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Lst beslut	2018-05-30
Lst dnr	431-5750-18
Lst handläggare	Göran Gruber
ÖLM dnr	0166/18
ÖLM konto	000963
DAP-nr	201800089
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Statens Fastighetsverk
Projektledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	-
Fältarbete	2018-06-01
Totalt undersöktes	1 m ³
Foto	Digitala bilder
Fynd	Tillvaratogs ej
Analyser	Nej
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273 Rapport 2018:16 © Östergötlands museum

Med anledning av schaktning för lagning av en läckande vattenavstängare vid sydvästra hörnet av örtagården i kv Munkträdgården 1 i Vadstena, utfördes en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Schaktet var ca 1,2 x 1,2 m stort och 1,1 m djupt. Kulturlager, bl a i form av äldre odlingslager, uppträdde på 0,3 m djup och fortsatte ner under aktuellt schaktdjup.

ISSN 1403-9273

Rapport 2018:16